

Petrićevo i Ficino razumijevanje utjecaja neba na zemaljsko

Skuhala Karasman, Ivana

Source / Izvornik: **Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine, 2008, 34, 69 - 79**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:261:729046>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-22**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Institute of Philosophy](#)

PETRIĆEVO I FICINOVO RAZUMIJEVANJE UTJECAJA NEBA NA ZEMALJSKO*

IVANA SKUHALA KARASMAN

Institut za filozofiju, Zagreb

UDK 19 Petrić, Ficino
Izvorni znanstveni članak
Primljen: 27. 12. 2007.
Prihvaćen: 29. 4. 2008.

Sažetak

Ovaj tekst je usmjeren na promišljanje mjesta i uloge astrologije u sklopu Ficinova i Petrićeva razumijevanja utjecaja nebeskog na zemaljsko. Pri analizi navedenog problema koristimo se Ficinovim djelom *Liber de vita* (1489) i Petrićevim djelom *Nova de universis philosophia* (1591). Najprije se usredotočujemo na Petrićevo razumijevanje uloge astrologije u sklopu njegove ontologije, potom na Ficinovo razumijevanje astrologije u sklopu njegove prirodne magije. Ficino se koristi nekim elementima astrologije u gradnji svoje prirodne magije, pri čemu se u *Liber de vita* vidi sva složenost njegova stava prema astrologiji, koju ne nalazimo u Petrićevoj recepciji Ficina. Budući da Petrić Ficina navodi samo kao protivnika astrologije, nameće se pitanje je li Petrić poznao sva Ficinova djela ili je iz Ficinovih djela uzimao samo one elemente koji su mu bili potrebni pri gradnji njegove filozofije. U posljednjem dijelu teksta provodi se usporedba koja polazi od neoplatonističkih temelja obaju filozofa te se promatraju veze i podudarnosti njihovih stavova o ulozi astrologije i utjecaju nebeskog na zemaljsko sa stavom koji pronalazimo kod Plotina.

Ključne riječi: Frane Petrić, Marsilio Ficino, Plotin, astrologija, prirodna magija, neoplatonizam

Tema ovog rada jest razumijevanje mjesta i uloge astrologije kod dvojice renesansnih filozofa: Marsilia Ficina (1433–1499) i Frane Petrića

* Izlaganje održano na međunarodnom simpoziju »Petrić i renesansne filozofske tradicije« u okviru 16. Dana Frane Petrića, u organizaciji Hrvatskoga filozofskog društva, održanog u Cresu 26 – 29. rujna 2007. g. Izlaganje je održano pod naslovom »Petrić i Ficino o utjecaju neba prema Plotinu«.

(1529–1597) te njihova odnosa prema Plotinu (205–270) i njegovu učenju. Točnije, u ovom radu postavljamo pitanje kakvo je razumijevanje mjesta i uloge astrologije kod ove dvojice filozofa u kontekstu njihova razumijevanja odnosa nebeske i zemaljske regije te postoje li razlike u njihovu razumijevanju.

Astrologija se kao relevantna filozofijska tema pojavljuje samo u jednom vremenskom periodu povijesti filozofije, i to u renesansi, dok se u manjem opsegu susreće i kroz srednji vijek i antiku, da bi s krajem renesanse u potpunosti nestala iz područja interesa filozofije, ali i znanosti. Razlog nestanka astrologije iz područja interesa filozofije i znanosti može se povezati s promjenom paradigme koja se događa početkom novovjekovlja, pri čemu treba paziti na to da se izbjegne zamka povezivanja kraja filozofskog bavljenja astrologijom s promjenom kozmološkog koncepta koja se događa s Kopernikom, naime zamjenom geocentričkog s heliocentričkim sustavom. No i ova promjena, koja započinje s Kopernikom, imala je svoju ulogu u konačnom prekidu veza između astrologije i filozofije i znanosti, koji se u konačnici treba povezati s Isaacom Newtonom (1642–1727) i njegovim mehanicističkim tumačenjem.¹

U renesansi astrologija još nije u potpunosti odvojena od astronomije. One se međusobno isprepleću; jednako tako astrologija je povezana i s medicinom i filozofijom. Unutar same astrologije kroz razdoblje srednjeg vijeka i renesanse razlikujemo znanstvenu (mundanu) astrologiju i praznovjernu (judicijalnu) astrologiju.²

Unutar renesansne filozofije u kojoj se javlja interes za drevna znanja, a koji se između ostalog ogleda i u interesu za hermetičke spise, javlja se interes i za astrologiju koja svojom tehničkom dotjeranošću i vezama s matematikom ostavlja privid znanstvenosti. Naime deduktivno je izvediva iz osnovnog principa utjecaja nebeskog na zemaljsko.

Elemente astrologije kod Ficina i Petrića nalazimo u različitim oblicima. U obradi navedene tematike usmjerit ćemo se na dva djela navedenih filozofa. Kod Marsilia Ficina na djelo *Liber de vita* (1489), te kod Frane Petrića na djelo *Nova de universis philosophia* (1591). Ako usporedimo naprimjer Ficinov spis *Disputatio contra iudicium astrologorum* (1477) u kojemu

¹ Robert H. van Gent, *Isaac Newton and Astrology, Witness for the Defence or for the Prosecution?*, <http://www.phys.uu.nl/~vgent/astrology/newton.htm>

² Vidi u: Sophie Page, *Astrology in Medieval Manuscripts*, University of Toronto Press, Toronto, 2002, str. 26 i dalje.

razumom razara same temelje astrologije te njegovo pismo papi Sikstu IV. (1478) u kojemu se upušta u predviđanja na temelju astroloških konfiguracija,³ može nam se činiti da su njegovi stavovi prema astrologiji proturječni. U svom djelu *Liber de vita* Ficino u potpunosti prihvaća astrologiju, i zato smo se odlučili uzeti upravo ovo djelo kao polazište za razumijevanje njegovoga shvaćanja utjecaja neba na zemaljsko. U Petrićevoj kozmologiji, kako ju je iznio u *Novoj sveopćoj filozofiji*, astrologija je prisutna u nekim dijelovima *Pancosmije*, i to prije svega kroz Petrićevo navođenje drugih autora i njihovih učenja, a koje je, kao što će biti pokazano, u službi formiranja njegove vlastite kozmologije. U tom kontekstu Petrić navodi i Ficina kao protivnika astrologije, što s obzirom na prije rečeno o Ficinu nije u potpunosti točno. Upravo na temelju Ficinova djela *Liber de vita* vidljivo je da je njegov stav prema astrologiji složen te da on astrologiju ne odbacuje naprosto, kako je to razumio Petrić.

Kao što smo već rekli, u ovom će radu bit promišljeno mjesto i uloga astrologije u okviru razumijevanja odnosa nebeske i zemaljske regije kod Ficina i Petrića, pri čemu se otvara nekoliko bitnih tema: problem kozmologije, odnos ideja i materijalnoga, produševljenost i kretanje, sve-povezanost kozmosa te utjecaj nebeske regije na zemaljsku.

Navedeno djelo Marsilia Ficina *Liber de vita* sadrži upute kako uskladiti život s cjelinom kozmosa i postići harmoniju, kako bi se sam život produžio i kako bi se popravila njegova kvaliteta. U tom djelu Ficino polazi od pretpostavke jedinstva kozmosa, jedinstva koje se temelji na sveprožetosti dušom. Kozmološki koncept kojim se koristi Ficino utemeljen je na neoplatonističkoj filozofiji, što predstavlja i poveznicu između njega i Frane Petrića, a u konačnici njih dvojice s Plotinom. Tako ćemo i kod Ficina i kod Petrića pronaći slične ontološke koncepte koji uključuju hijerarhiju bića. U njihovim stavovima o hijerarhiji bića očituju se razlike, no prisutna je temeljna strukturalna sličnost hijerarhije bića i zajednički koncept produševljenosti kozmosa svjetskom dušom, *anima mundi*. Petrić u svojoj *Novoj sveopćoj filozofiji* daleko preciznije razrađuje samu kozmologiju i hijerarhiju bića, budući da je on tim djelom nastojao dati cjelovitu platoničko-kršćansku filozofiju, kao zamjenu za srednjovjekovni aristotelizam. *Anima mundi*, duša svijeta kod obojice filozofa ima posredničku ulogu povezivanja materijalnog i nematerijalnog, odnosno materijalno-osjetilnog svijeta i svi-

³ Vidi u: Angela Voss, *The Astrology of Marsilio Ficino: Divination or Science?*, <http://cura.free.fr/decem/10voss.html>

jeta ideja. Kod Ficina je uloga duše svijeta prvenstveno promatrana unutar njegova razumijevanja utjecaja nebeskog na zemaljsko, odnosno utjecaja na konkretnog pojedinca – čovjeka, budući da je intencija njegova djela stvaranje sustava praktičnih znanja koja trebaju koristiti pojedincu u svakodnevnom životu, čime Ficino zasniva svoju prirodnu magiju. Praktična usmjerenost vidljiva je iz karaktera samoga djela koje je u cijelosti prožeto uputama za postizanje zdravlja, veće kvalitete i duljine života, pri čemu se teorijsko znanje ne stavlja u prvi plan, već se naglašava praktična dimenzija, što je vidljivo iz sljedećih riječi: »[...] prema mom mišljenju, u svakom slučaju, isprazno bi bilo znanje o elementima i o onome što oni sastavljaju i besmisleno bi bilo promatrati kretanje i utjecaj nebesa, ukoliko sve to znanje ne bi u nekom obliku vodilo životu i sreći.«⁴ Utoliko ovo djelo treba promatrati kao praktični priručnik u kojemu se pronalaze savjeti kako poboljšati vlastiti život u skladu s konačnim ciljem – postizanjem sreće.⁵ Na ovom primjeru vidljiv je proces koji se događa upravo u renesansi, a koji ima tendenciju isticanja praktične dimenzije znanosti u razlici spram srednjovjekovno-aristotelovskog shvaćanja teorije kao najvišeg oblika znanosti. Za razliku od ove tendencije koja je vidljiva kod Ficina, kod Frane Petrića izostaje praktična dimenzija znanosti, što ima za posljedicu različit stav prema astrologiji i različito mjesto koje astrologija ima u okviru njegova djela u odnosu na mjesto i ulogu astrologije u djelu M. Ficina i npr. F. Grisogona.** Petrićevo tematiziranje astrologije pronalazimo unutar *Pancosmije*, u 21.

⁴ Marsilio Ficino, *The Book of Life*, Spring Publications, Inc. Irving, 1980, str. 83, prijevod Ivana Skuhala Karasman.

⁵ Sličnu namjeru pronalazimo i kod našeg Federika Grisogona u njegovom djelu *De modo collegiandi...* (1528) koje je također usmjereno prema praktičnom aspektu 'znanosti' i njenom doprinosu postizanju ljudske sreće, pri čemu Grisogono upravo astrologiju ocjenjuje kao najizvrsniju od svih disciplina za postizanje ljudske sreće i blaženstva.

** Federik Grisogono (Zadar, 1472 – Zadar, 1538), liječnik, filozof, astrolog i matematičar. Bio je profesor medicine i astrologije u Padovi. Autor je dviju knjiga: *Speculum astronomicum*, Venetiis, 1507. i *De modo collegiandi...*, Venetiis, 1528. O Federiku Grisogonu vidi u: *Zbornik radova o Federiku Grisogonu, zadarskom učenjaku (1472–1538)*, ur. Žarko Dadić i Ivo Petricioli, Zadar, 1974; Erna Banić-Pajnić, »Matematika i ljudska sreća (prema Federiku Grisogonu)«, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, 37–38 (1993), str. 167–176; Mihaela Girardi-Karšulin, »Cassirerova interpretacija renesansne astrologije, F. Grisogono i F. Petrić«, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, 31–32 (1990), str. 147–166. Za potpuniju bibliografiju objavljenih Grisogonovih djela i sekundarne literature vidi u: Federicus Chrysogonus/Federik Grisogono, *Speculum astronomicum/Astronomsko zrcalo*, ur. Mihaela Girardi-Karšulin i Olga Perić, Institut za filozofiju, Zagreb, 2007, str. 119–227.

knjizi naslovljenoj s »Da li zvijezde nešto rade?«, dok je cijela *Liber de vita Marsilia Ficina* prožeta astrologijom i astrološkim temama. Petrić ujedno u svom djelu u kontekstu astrologije spominje i Marsilia Ficina, zajedno s Plotinom i Picom della Mirandolom, kao protivnike astrologije, o čemu kaže: »A Ficino je Plotinove misli šire razložio i vještije riječima prikazao. Obadvojicu je nasljedovao Ivan Pico, koji je pokušao, ali mnogo širim (razlaganjem) iz temelja razoriti kako astrološku⁶ vještinu tako i njezine osnove i sve dokaze. Pa, ipak (svi oni) nisu postigli da još i sada mnogi ne žele biti astrolozi, a bit će ih i u buduće.«⁷ Iz dvaju mjesta unutar *Pancosmije* gdje Petrić spominje Ficina ne može se zaključiti koliko je temeljito poznao Ficinova djela, i je li uopće poznao sva njegova djela. Međutim iz tih se navoda vidi kako ga Petrić drži protivnikom astrologije. Petrić navodi misli koje pripisuje Ficinu, ali ne navodi naslove tekstova iz kojih su te misli uzete. Iz svega navedenog možemo pretpostaviti kako Petrić od Ficina uzima samo one misli koje su mu potrebne kako bi potkrijepio svoje stavove vezane uz astrologiju u kontekstu gradnje vlastitog kozmološkog sustava, no jednako tako je moguće i da nije bio upoznat sa svim Ficinovim djelima.

Petrićeva tvrdnja o Ficinu kao protivniku astrologije samo djelomice je točna, budući da se unutar Ficinovih djela zamjećuje privid nekoherentnosti po pitanju astrologije, kako je već prije istaknuto. O postojanju nekoherentnosti ili samo prividu nekoherentnosti Ficinova stava prema astrologiji mišljenja se razilaze, pa tako D. P. Walker kaže: »U cijelosti se slažem s glavnim zaključcima najkompetentnijih učenjaka koji su se bavili ovom temom: Lynn Thorndike, P. O. Kristeller i Eugenio Garin, prema kojima je Ficinovo mišljenje promjenjivo, nekonzistentno i obično izloženo skretanju tako da predstavlja poteškoću slijediti neku koherentnu liniju razvoja u njegovim mislima, osim jedne permanentne konstantne teme u svim njegovim spisima, a to je njegova želja za odbacivanjem bilo kakve

⁶ Napomena o modifikaciji hrvatskog prijevoda: kako bi se izbjegli nesporazumi, a zbog važnosti riječi *astrologus* i *astrologia* za razumijevanje problematike ovog rada, odlučili smo se za modifikaciju hrvatskog prijevoda te ćemo pojam *astrologus* prevoditi kao *astrolog*, a ne kao *zvjezdoznanac*, a pojam *astrologia* kao *astrologija*, a ne kao *zvjezdoslovlje* kako nalazimo u prijevodu. U prijevodu *Nove sveopće filozofije* termini *astrologus* i *astronomus* prevedeni su terminima *zvjezdoslov*, *zvjezdoznanac*, odnosno termin *astrologia* terminom *zvjezdoslovlje*.

⁷ Frane Petrić, *Nova sveopća filozofija*, prijevod Tomislav Ladan i Serafin Hrkać, Zagreb, 1979, *Pancosmia*, 115.21v (»Da li zvijezde nešto rade?«).

nužnosti i valjanosti sudbine u iscrpnim astrološkim predviđanjima kako bi zaštitio božju providnost i ljudsku slobodnu volju.«⁸ S druge strane Angela Voss u svom članku *The Astrology of Marsilio Ficino: Divination or Science?*⁹ (Astrologija Marsilia Ficina: divinacija ili znanost?) smatra kako ovakvo razumijevanje Ficina i njegova stava prema astrologiji, pri čemu među ostalima navodi izriječom i Walkerov tekst, predstavlja nepravdu prema Ficinu. Prema njenom mišljenju kod Ficina se ne radi o ‘oscilacijama’, ‘nekonzistentnosti stajališta’, ‘kontradiktornosti samome sebi’, već Ficinov stav prema astrologiji predstavlja dio jednog šireg nastojanja kojim kroz razumijevanje simboličke razine značenja čovjek »pokušava proširiti svoju perceptivnu moć ne samo u izvanjski vidljivi svemir, već istodobno prema unutra u ljudsku psihu, kao ogledalo kozmosa.«¹⁰ Naime Ficino u nastojanju da zasnuje prirodnu magiju upotrebljava neke astrološke elemente koristeći se njihovom simboličkom vrijednošću.

Walker je u svom razumijevanju Ficina u pravu utoliko što se Ficino u *Liber de vita* u 25. poglavlju 3. knjige doista osvrće na probleme štovanja jednoga boga i slobodu volje, s obzirom na praktično korištenje astrologije. Kritičkim tonom osvrće se na one koji za svako svoje djelovanje traže savjet u zvijezdama,¹¹ da bi se dalje u istom poglavlju afirmativno izrazio o nekim aspektima promatranja neba i korištenja spoznaja do kojih dolazimo tim promatranjima u svakodnevnom ljudskom djelovanju: »Prije dosta vremena (kako barem mislim) dopustio si promatranje Mjeseca čak i drugih zvijezda tako dugo dok to uključuje liječenje bolesti i pripremu preparata. Također si prihvaćao i odobravajući spustio dolje s visina ideju o vremenu rastućeg Mjeseca i povećanja njegovog svjetla kao dobromu za sijanje sjemena u poljima i za sadnju vinove loze. Zašto ne bismo onda za sadnju čovjeka (ako smijem govoriti kao cinik) dopustili također korištenje Mjesečeve, kao

⁸ D. P. Walker, *Ficino and Astrology*, u: *Marsilio Ficino e il ritorno di Platone*, ur. Gian Carlo Garfagnini, Firenze, 1986, str. 341–342, prijevod Ivana Skuhala Karasman.

⁹ Angela Voss, *The Astrology of Marsilio Ficino: Divination or Science?*, <http://cura.free.fr/decem/10voss.html>

¹⁰ Ibid., prijevod Ivana Skuhala Karasman.

¹¹ »Znam da proklinješ one (a ja se tresem pri pomisli na njih) koji se kada žele postići nešto od boga idu okupiti kod Jupitera u središnje nebo kada on prolazi ispod velike zmijine glave koja je jednom iznenada pala s neba uzevši sa sobom trećinu zvijezda. Ti su ljudi jadni koliko su i glupi i na koncu će sami od te zmijske biti požderani.« Prema: Marsilio Ficino, *The Book of Life*, Spring Publications, Inc. Irving, 1980, str. 175, prijevod Ivana Skuhala Karasman.

i Jupiterove i Febove pomoći? Uostalom Veneru smo uvijek koristili u tu svrhu!«¹² Upotreba ovakvih i sličnih elemenata astrološke simbolike predstavlja osnovu Ficinove knjige, s time da on zadržava kritički stav prema nekim astrološkim tumačenjima.¹³ Praktični savjeti za poboljšanje života koje Ficino iznosi u svojoj knjizi temelje se na nekim astrološkim postavkama poput pridavanja određenih kvaliteta nebeskim tijelima i njihovom povezivanju sa životinjama, biljkama i mineralima, na temelju sličnosti koje postoje na vizualnoj razini (na temelju sličnosti boja, oblika i sl.), zatim povezivanje pojedinih nebeskih tijela s dijelovima ljudskog tijela. Ovaj posljednji moment povezivanja nebeskih tijela s dijelovima ljudskog tijela i organima posebice je zanimljiv, jer u sebi sadrži koncepciju čovjeka kao mikrokozmosa.¹⁴ Čovjek kao mikrokozmos, kozmos u malome, odražava cjelinu kozmosa i harmoniju koja vlada u njemu i koja predstavlja temelj kozmosa: »Zato jer je nebo sastavljano harmoničnim uzrokom i zato jer se kreće harmonično i utječe na sve harmoničnim gibanjem i zvukom, ispravno je da su kroz tu harmoniju i sve niže stvari, a ne samo čovjek, spremne uzeti nebeski dar za svoju moć.«¹⁵ Čovjek kao onaj koji na Zemlji odražava kozmos povezan je s nebeskom harmonijom posredstvom duha. Nebeska tijela posjeduju stanovite kvalitete i njima utječu na niži svijet, a time i na ljude. Prema Ficinu u pozitivnim utjecajima na čovjeka posebno se ističu tri nebeska tijela: Jupiter, Sunce i Venera. Za razliku od takva shvaćanja kod Petrića nalazimo ponešto drugačiji koncept odnosa nebeskog i zemaljskog.

¹² Ibid., str. 176, prijevod Ivana Skuhala Karasman.

¹³ »Astrolozi kažu kako su određene veće zvijezde učile od Merkura i kako imaju veliki autoritet. Jedna takva je centar Andromede u 22. stupnju Ovna, veoma merkurska i venerična. Isto vrijedi i za glavu Algola u 18. stupnju Bika, koja posjeduje Saturnovu i Jupiterovu prirodu. Kažu da je ta u temelju željeza kao i pelina i proteže ih kako u odvažnost tako i u moć. Isto vrijedi za 22. stupanj Plejada, Mjesečevu i Marsovu zvijezdu, koja je uz kristal, biljku diacedon i koromačevo sjeme, prema njihovom mišljenju, dobra za poboljšanje vida, a prema nekima i za prizivanje demona; po mom mišljenju to je izmišljotina.« Ibid. str. 108, prijevod Ivana Skuhala Karasman.

¹⁴ Na početku treće knjige *Knjige života*, koja nosi naslov *O usklađivanju života s nebesima*, u posveti mađarskom kralju Matijašu Korvinu (1440–1490) Ficino iznosi stav prema kojemu »čovjek ništa ne zna ako nije spoznao sebe« (ibid., str. 83, prijevod Ivana Skuhala Karasman) da bi dalje naglašavao vezu između neba i čovjeka, tematizirajući kozmički utjecaj na čovjeka. Ovime implicira povezanost samospoznaje sa spoznajom kozmosa, odnosno pretpostavlja postojanje podudarnosti između čovjeka i kozmosa, čime implicira koncepciju čovjeka kao mikrokozmosa.

¹⁵ Ibid., str. 164, prijevod Ivana Skuhala Karasman.

Mada Petrić barata istim brojem planeta budući da su novi planeti sunčevog sustava Uran i Neptun otkrivani od 18. st. naovamo (Uran 1781, Neptun 1846), on ima drugačije razumijevanje odnosa i utjecaja neba i zvijezda na Zemlju. Presudnu ulogu u posredovanju nebeskih utjecaja prema njemu imaju dva nebeska tijela koja su ujedno i najvidljivija sa Zemlje: Sunce i Mjesec. Oni *upravljaju vremenom* na Zemlji, tj. prema njima se mjeri vrijeme; po kretanju Mjeseca mjeseci, po kretanju Sunca dani i posreduju razne nebeske utjecaje tako što »zvijezde prelijevaju svoju svjetlost i toplinu, a sa njima i sjemena koja su u njima skrivena samo na Sunce, a fluid koji je u ovim nebeskim međuprostorima prelijeva se samo na Mjesec. I kao što Sunce prelijeva na tvarni svijet svjetlost i toplinu i s njima sjemena, tako Mjesec na isti tvarni svijet prelijeva nebeski fluid, te je zbog toga nazvan ocem, hraniteljem i upraviteljem naših vlaga i mokrina«. ¹⁶

Iako i Petrić u razumijevanju zvijezda i nebeskih tijela polazi od sličnih pozicija kao i Ficino, tj. od toga da su zvijezde živa bića koja posjeduju dušu te da su božja stvorenja, ipak prema njemu nebeska tijela ne utječu na zemaljsko kao kod Ficina na temelju različitih kvaliteta koje posjeduju. No u Petrićevoj interpretaciji razumijevanje zvijezda kao živih bića i božjih stvorenja predstavlja temelj za odbacivanje razlika u kvalitetama i pozitivnim i negativnim utjecajima na Zemlju. Zvijezde »kao božja bića spokojne su i uživaju vječno dobro« ¹⁷ te je za njega neprihvatljivo da zvijezde u različitim konstelacijama različito utječu na Zemlju i ljude te da se ovisno o njihovim konstelacijama ti utjecaji mijenjaju. Petrić ipak ovdje ostavlja mogućnost predviđanja budućnosti na temelju 'nekih znakova'. Naime sveopća povezanost kozmosa i promatranje istoga kao jedinstvene cjeline u kojoj svaki dio ima vlastitu ulogu omogućuje, prema Petriću, da mudar čovjek može predviđati promjene u nekom dijelu kozmosa na temelju znakova u drugom dijelu koji je s njime povezan, budući da u sveopćoj povezanosti svi dijelovi međusobno ili utječu jedan na drugi, ili trpe jedan od drugoga. Sveopća povezanost temelji se na animističkom razumijevanju prožetosti cijelog kozmosa dušom, o čemu Petrić kaže: »[...] mi tvrdimo da je cijeli svijet zadahnut dušom (animatus). Otuda slijedi da dušu imaju ne samo nebesa i njihovi dijelovi nego i sve pratvari koliko god ih ima i pojedini njihovi dijelovi neotrgnuti od svoje cjeline.« ¹⁸ Duša oživljava posredno sve živo,

¹⁶ Frane Petrić, *Nova sveopća filozofija*, prijevod Tomislav Ladan i Serafin Hrkać, Zagreb, 1979, *Pancosmia*, 117.21 (»Da li zvijezde nešto rade?«).

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Ibid., *Pampsychia*, 55.4v (»Da li svijet ima dušu?«).

utječe na rađanje i propadanje, kretanje i sve promjene. Ovako spomenutu mogućnost predviđanja Petrić dalje ne razrađuje, niti se njome bavi. Ona ostaje samo usput spomenuta mogućnost koja kod njega ne pobuđuje većeg interesa. Kako smo vidjeli, Petrić je okrenut prema teorijskom, pa konkretno predviđanje događaja nije predmet njegova zanimanja. Njegov interes za zvijezde proizlazi iz drugih motiva koji su uvjetovani problemima vezanima uz njegovu ontologiju (kao naprimjer problemom uloge zvijezda u posredovanju sjemena i povezivanju konkretnog materijalnog s idejama).¹⁹

I kod Ficina zvijezde i nebo imaju sličnu ulogu u posredovanju sjemenskih razuma koji povezuju svaku konkretnu materijalnu stvar s njenom idejom.²⁰

Unatoč već spomenutim sličnostima koje postoje u filozofiji Marsilia Ficina i Frane Petrića, a koje proizlaze iz činjenice da su obojica renesansni neoplatonistički filozofi, što je vidljivo prije svega u ulozi koju pridaju duši svijeta, odnosu ideja i materijalne stvarnosti, promatranju stvarnosti kroz hijerarhiju bića i sl., postoji temeljna razlika u razumijevanju mjesta i uloge astrologije unutar njihovih filozofskih sustava, a što smo ovdje pokušali pokazati usporedbom dvaju njihovih spisa. Razlike proizlaze iz same prirode njihovih djela. Petrić *Novom sveopćom filozofijom* stvara cjelovitu neoplatonističko-kršćansku sliku svijeta, dok Ficino *Knjigom života* teži stvaranju praktičnog priručnika kojim se, u skladu s njegovim temeljnim filozofskim postavkama, daju upute za poboljšanje svakodnevnog života te u konačnici stjecanje sreće.

¹⁹ Povezivanje ideja i materijalne stvarnosti pomoću sjemena koja su posredovana nebeskim tijelima pronalazimo i u srednjem vijeku, kao naprimjer kod Hermana Dalmatina (oko 1110–1154) koji u svom djelu *De essentiis* smatra kako nebeska tijela pomoću sjemena posreduju svojstava od ideja do konkretnih materijalnih stvari. Nebeska tijela predstavljaju ono srednje koje ima ulogu posrednika između ideja i materijalnog. Kod Hermana je mundana astrologija ona disciplina pomoću koje opisuje odnos ideja i materijalne razine stvarnosti te mu služi za postizanje znanja o promjenama koje se događaju u zemaljskoj regiji. Na temelju sličnosti razumijevanja odnosa ideja i materijalnoga kod Hermana i Petrića možemo vidjeti kako se Petrić koristi rješenjima koja su kod Hermana uključivala upotrebu mundane astrologije. Petrić, kako je vidljivo iz *Nove sveopće filozofije*, u potpunosti odbacuje judicijalnu astrologiju, no nigdje izričito ne određuje svoj stav prema mundanoj astrologiji.

²⁰ »Stoga bilo koja vrsta odgovara kroz svoje sjemenske razume svojim idejama, i često može lako primiti kroz te <sjemenske razume> nešto od ideja, kad god jesu pod njihovim utjecajem.« Prema: Marsilio Ficino, *The Book of Life*, Spring Publications, Inc. Irving, 1980, str. 87, prijevod Ivana Skuhala Karasman.

Obojica autora u svojim djelima koriste se istim izvorima koji sežu od hermetičkih spisa, preko grčkih filozofa, mislilaca helenizma i srednjeg vijeka, do arapskih mislilaca. Među autorima koji su utjecali na njihovu filozofiju nas posebno zanima njihov odnos prema Plotinu kojega obojica često spominju i na kojega se često pozivaju. U kontekstu renesansnog neoplatonizma Plotinov utjecaj bio je značajan i intenzivnije započinje prijevodom na latinski koji je sačinio upravo Marsilio Ficino (1492). Kod obojice autora, i Ficina i Petrića, vidljivo je poznavanje Plotinove filozofije i često pozivanje na neke njegove misli. Stoga se nameće pitanje je li i, ako jest, do koje je mjere Plotinova filozofija utjecala na njihovo prije prikazano razumijevanje odnosa i utjecaja nebeskoga prema zemaljskom? Kod obojice autora taj utjecaj je zamjetan. Zato se njihovo razumijevanje odnosa i utjecaja nebeskog i zemaljskog treba promatrati kao sastavni dio njihove filozofije, no taj utjecaj nije jednoznačan, a posebice ne u obliku doslovnog preuzimanja Plotinovitih stavova. U nekim pitanjima vidljivo je podudaranje s Plotinom, kao na primjeru Petrićeva stava o postojanju mogućnosti predviđanja na temelju znakova koja se (mogućnost) temelji na sve-povezanosti kozmosa. Plotinovo razumijevanje zvijezda kao *znamenja* i *navještaja* budućeg u sebi sadrži i njegovo neprihvatanje zvijezda kao uzroka promjena koje se događaju na Zemlji. Unutar Plotinove ontološke koncepcije koja polazi od Jednoga i njegove središnje uloge, zvijezde mogu imati samo ulogu posrednika i, kao što smo vidjeli, navjestitelja, ali nikako ne mogu imati ulogu aktivnih uzroka zemaljskih promjena. Mudar čovjek, kojega spominju i Plotin i Petrić, koji na temelju sveopće povezanosti u kozmosu može na temelju znamenja predviđati buduće događaje svoj ekvivalent ima kod Ficina u filozofu – magu, za kojega on kaže da je »filozof učen u prirodnim i nebeskim stvarima, kojega stoga zovemo mag«.²¹ Plotinovo i Petrićevo razumijevanje, s jedne, i Ficino, s druge strane, međusobno se razlikuju s obzirom na to koliko pridaju važnosti toj mogućnosti predviđanja i koristi koja iz toga proizlazi. Kao što smo već vidjeli, Petrić se toga samo usputno dotiče budući da je ta mogućnost nešto što proizlazi iz njegove ontologije i kozmologije, a slično je i kod Plotina. Za Ficina međutim promišljanje o tome kako iskoristiti znanja o prirodi i nebu predstavlja temeljnu odrednicu cijelog njegova djela *Liber de vita*.

²¹ Ibid., str. 179, prijevod Ivana Skuhala Karasman.

PETRIĆ'S AND FICINO'S UNDERSTANDING OF THE INFLUENCE OF THE HEAVEN ON THE EARTHLY

Summary

The paper is intended to examine the role of astrology in Petrić's and Ficino's understanding of the influence of the heaven on the earthly. In the analysis of the problem the authoress uses Ficino's *Liber de vita* (1489) and Petrić's *Nova de universis philosophia* (1591). The first focal point is Petrić's concept of the role of astrology within his ontology, and the second one is Ficino's concept of astrology in his natural magic. Ficino uses several astrological elements in the construction of his natural magic, in which process the *Liber de vita* shows the entire complexity of his attitudes concerning astrology; The authoress does not find them in Petrić's reception of Ficino. Since Petrić only describes Ficino as an opponent of astrology, the question should be posed whether Petrić had been familiar with all of Ficino's works, or whether he had only used the parts that were necessary in the construction of his own philosophy.

The final part of the paper consists of the comparison that starts from the Neo-Platonic foundations of the two philosophers and considers the connections and the similarities of their views regarding astrology and the influence of the heavenly on the earthly in relation to Plotinus' views.

Key Words: Frane Petrić, Marsilio Ficino, Plotinus, Astrology, Natural Magic, Neo-Platonism